

УДК 336.773: 336.717

Джулій Л. В.

Іващук Л. В.

Хмельницький національний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ НАРАХУВАННЯ РЕЗЕРВІВ ЗА КРЕДИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ В ОБЛІКОВУ СИСТЕМУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Висвітлено особливості впровадження міжнародного досвіду формування резервів за кредитними операціями. Здійснено порівняльну характеристику вітчизняної методики та методики, побудованої на принципах Базеля II. Розкрито механізм їх створення та особливості відображення в обліку.

Ключові слова: кредит, кредитний ризик, резерви, Базель II, інтегральний показник.

Актуальність теми дослідження. Банківські установи є головною ланкою фінансової системи України, і їх стабільна діяльність сприяє подальшому розвитку економіки країни. Однак в сучасних умовах банки наражаються на численні ризики, що загострюються та стають критичними. Особливо небезпечним є кредитний ризик, оскільки наслідком саме його реалізації стає значне погіршення якості портфеля активів банківських установ. За цих умов проблема управління кредитними ризиками з метою їх мінімізації та підтримки стабільної діяльності банку набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань управління кредитним ризиком в банківських установах присвячена значна кількість праць вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: В.В. Бобиля, Д.А. Богославського, В.Я. Вовка, А.М. Герасимовича, А.О. Єпіфанова, О.Г. Кореневої, Л.М. Кіндрацької, Ю.В. Серіка, О.В. Сідака, О.І. Скаско, О.О. Терещенка, Г.О. Хімчука та багатьох інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ускладнення економічної ситуації в країні загострило необхідність переосмислення принципів регулювання діяльності банків, а також посилює потребу в розробці та впровадженні нових підходів і методів оцінки кредитних ризиків за рахунок формування резервів на покриття витрат за кредитними операціями.

Метою статті є розгляд механізму формування резервів під активні банківські операції та особливостей відображення їх в обліку.

Виклад основного матеріалу. Одним із найголовніших напрямів діяльності банківських установ є кредитні операції. У структурі активів банків України кредити становлять близько 50-70% їх загального обсягу та забезпечують 2/3 усіх доходів банківської діяльності. Так як банківська діяльність є ризиковою, а кредит є найприбутковішим банківським активом, то кредитний ризик – це складова діяльності банків.

Відповідно до Методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків», кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, яка взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Шляхом вирішення цієї проблеми є створення резервів. Даний метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції частини коштів на спеціальному рахунку для компенсації неповернених кредитів.

Особливістю даного методу є те, що він базується на принципі обережності, відповідно до якого

банки мають оцінювати якість своїх кредитних портфелів на звітну дату з погляду можливих втрат за кредитними операціями. Для покриття цих втрат передбачається створення спеціального резерву шляхом нарахування частини коштів банку і їх акумулювання на окремому бухгалтерському рахунку, з якого в разі неповернення кредиту списується відповідна сума заборгованості. Якщо такий резерв не сформований, то втрати за кредитними операціями відшкодовуються за рахунок капіталу банку.

До 2013 року основним законодавчо-нормативним актом, яким регулювалося формування резервів банками було положення «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» № 279, проте його основні правила не відповідали вимогам Міжнародних стандартів фінансової звітності. У зв'язку з цим з початку 2013 року набрав чинності новий порядок формування резервів, визначений положенням «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», затверджене постановою Правління НБУ від 25.01.2012 № 23.

Основи нового підходу змінили вимоги до формування резервів за кредитними операціями, а також підходи щодо оцінки фінансового стану позичальників (табл. 1). Це дасть можливість банкам більш точно і якісно оцінювати фінансовий стан позичальника та зменшити кредитний ризик.

Удосконалення порядку формування резервів спрямоване на адаптацію підходів до положень міжнародних стандартів фінансової звітності, їх подальше приведення у відповідність до принципів Базельського комітету з банківського нагляду [1, с. 116].

Ключова новація положення полягає у порядку розрахунку показника ризику кредиту, наданого юридичній особі. Для оцінювання кредитних ризиків запроваджується система рейтингової класифікації. Відповідно до неї показник ризику кредиту залежить від класу боржника, стану обслуговування боргу та додаткових кількісних і якісних критеріїв кредитоспроможності, встановлених внутрішньобанківським положенням.

Рейтинговий клас боржника визначається шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану позичальника – юридичної особи. Залежно від значення інтегрального показника позичальник належить до певного діапазону значень ймовірності дефолту, якому відповідає той чи інший клас. В основу класифікації покладено метод дискримінантного аналізу, який широко використовується у світовій практиці оцінювання кредитних ризиків [2, с. 4].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика старої та нової методик формування резервів для зменшення кредитних ризиків

№ п/п	Положення «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» від 06.07.2000 року затверджено постановою НБУ № 279	Положення «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 25.12.2012 року затверджено постановою НБУ № 23
1	Банк визначає клас позичальника за результатами оцінки його фінансового стану на підставі загальної суми балів за основними та додатковими (суб'єктивними) показниками (клас «А», «Б», «В», «Г», «Д»)	Банк здійснює оцінку фінансового стану юридичної особи, якій надано кредит, шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника за формулою: $Z = a_1 \cdot K_1 + a_2 \cdot K_2 + a_3 \cdot K_3 + a_4 \cdot K_4 + a_5 \cdot K_5 + a_n \cdot K_n - a_0$, де K – фінансові коефіцієнти; a_1, a_2, a_n – параметри; a_0 – вільний член дискримінантної моделі. Модель вибирається з урахуванням виду економічної діяльності та розміру юридичної особи
2	Банк визначає стан обслуговування боргу на підставі кількості календарних днів прострочення погашення боргу: від 0 до 7 днів – «добрий», від 8 до 90 – «слабкий», від 90 – «незадовільний».	Банк визначає клас боржника – юридичної особи залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале) від 1 до 9.
3	Банк визначає категорію кредитної операції відповідно до класу позичальника за результатами оцінки його фінансового стану та стану обслуговування боргу: «стандартна», «під контролем», «субстандартна», «сумнівна», «безнадійна».	Банк здійснює оцінку стану обслуговування боргу боржником – юридичною особою на підставі кількості календарних днів прострочення погашення боргу: від 0 до 7 днів – «високий», від 8 до 30 – «добрий», від 31 до 90 – «задовільний», від 91 до 180 – «слабкий», понад 180 – «незадовільний».
4	Для розрахунку резерву, банк визначає чистий кредитний ризик за заборгованістю і зважає його на встановлений коефіцієнт резервування: $R_{кр} = Ч_{кр} \cdot K_p$, де $R_{кр}$ – резерв за кредитним ризиком; $Ч_{кр}$ – чистий кредитний ризик; K_p – коефіцієнт резервування.	Банк розраховує розмір резерву за кредитом на індивідуальній основі як суму перевищення балансової вартості кредиту (без урахування суми раніше сформованого резерву) над теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за цим кредитом за такою формулою: $R_{кр} = BV_x - TV_x$, де $R_{кр}$ – сума резерву за кредитом; BV_x – балансова вартість кредиту; TV_x – теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за кредитом

У положенні наводять 18 моделей розрахунку інтегрального показника у розрізі позичальників, які належать до суб'єктів малого бізнесу та до великих і середніх підприємств. Для забезпечення достатньої точності оцінки кредитного ризику моделі поділяють на дев'ять груп за видами економічної діяльності.

Інший важливий чинник при розрахунку кредитного ризику пов'язаний зі станом обслуговування боргу, наявністю випадків затримки сплати відсотків або кредитів, сумами та термінами такої затримки. У новому положенні періоди затримки платежів є більш диференційованими, збільшеними від трьох до п'яти рівнів оцінки (таблиця 2).

Для кожної категорії якості активу встановлено межі діапазону для визначення показника ризику кредиту (табл. 3). Також для визначення даного показника передбачається використання додаткових факторів, таких як: динаміка значень інтегрального показника, коефіцієнт покриття боргу, якість менеджменту боржника – юридичної особи, ринки збуту продукції, наявність бізнес-планів, рейтинг боржника, кредитна історія фізичної особи, та інших обставин, що можуть вплинути на своєчасність та повноту погашення боргу.

На рисунку 1 наведена схема формування резерву за кредитом, наданим юридичній особі.

Варто відзначити, що використовується спеціальний резерв лише для покриття збитків за непогашеною позичальниками заборгованістю за кредитними операціями за основним боргом, стягнення якої є неможливим [3, с. 335]. Не формуються резерви у таких випадках [4]:

Таблиця 2

Класифікація кредиту, наданого боржнику – юридичній (фізичній) особі за категоріями якості

Юридичний статус боржника	Фінансовий стан	Стан обслуговування боргу				
		«високий»	«добрий»	«задовільний»	«слабкий»	«незадовільний»
Юридична особа	1	I	I	III	IV	V
	2	I	I	III	IV	V
	3	I	II	III	IV	V
	4	I	II	III	IV	V
	5	II	II	III	IV	V
	6	II	III	IV	IV	V
	7	II	III	IV	IV	V
	8	II	III	IV	IV	V
	9	II	III	IV	V	V
Фізична особа	A	I	II	III	IV	V
	B	I	II	III	IV	V
	B	II	III	IV	IV	V
	Г	II	III	IV	V	V

Таблиця 3

Визначення показника ризику кредиту, наданого клієнту банку (юридичній і фізичній особі)

Категорія якості за кредитом	Значення показника ризику кредиту
1	2
I – найвища	0,01 – 0,06
II	0,07 – 0,20
III	0,21 – 0,50
IV	0,51 – 0,99
V – найнижча	1,0

Рис. 1. Схема формування резерву за кредитом, наданим юридичній особі

1) за кредитними операціями між установами в системі одного банку (для банків із 100% іноземним капіталом – за розрахунками з материнською компанією, якщо ця компанія має кредитний рейтинг не нижчий, ніж «інвестиційний клас»);

2) за коштами, що перераховані Національному банку України.

В період фінансової нестабільності, у зв'язку із незадовільним обслуговуванням боргу та пониженням класу позичальників банки змушені формувати значні обсяги резервів, що негативно впливає на їх фінансовий стан [5, 50] (табл. 4).

Бухгалтерський облік формування та використання резервів здійснюється відповідно до Ін-

струкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 27.12.2007 р. № 481 (табл. 5).

Банк відображає в бухгалтерському обліку формування (збільшення) резерву за наданими кредитами таким проведенням [6]:

Дебет: рахунки для обліку відрахувань у резерви;

Кредит: рахунки для обліку спеціальних резервів.

Формування резервів в іноземній валюті здійснюється з урахуванням офіційного курсу гривні до іноземних валют на день проведення операції. Банк формує резерви в іноземній валюті за кожною валютою окремо.

Списання безнадійної заборгованості за рахунок спеціального резерву відображається бухгалтерським проведенням:

Дебет: рахунки для обліку спеціальних резервів;

Кредит: відповідний рахунок простроченої заборгованості або рахунок, за яким обліковується відповідний актив.

Банк обліковує списану за рахунок спеціальних резервів безнадійну заборгованість за позабалансовими рахунками до визначеного обліковою політикою банку часу з урахуванням вимог законодавства України щодо відшкодування збитків:

Дебет: рахунки для обліку списаної у збиток заборгованості;

Кредит: контрахунок.

У таблиці 6 наведено порядок бухгалтерських проведення для обліку операцій з формування резервів за кредитними операціями.

Таблиця 4

Динаміка обсягів сформованих резервів під активні операції банків

Назва показника	Роки (станом на 01.01)					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість зареєстрованих банків (од.)	198	198	197	194	198	176
Загальні активи (млн. грн.)	619004	973332	1001626	1090248	1211540	1267892
Резерви за активними операціями банків (млн. грн.)	20188	48409	122433	148839	157907	141319

Таблиця 5

Рахунки для обліку резервів

Код	Назва
Рахунки для обліку спеціальних резервів	
1590 КА	Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями
1592 КА	Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках
1890 КА	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
2400 КА	Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі
2401 КА	Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі
2890 КА	Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку
Рахунок для обліку резервів за виданими зобов'язаннями	
3690 П	Резерви за виданими фінансовими зобов'язаннями
Рахунки для обліку відрахувань у резерви	
7700 АП	Відрахування в резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
7701 АП	Відрахування в резерви під заборгованість інших банків
7702 АП	Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам
7705 АП	Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку
7706 АП	Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат

Бухгалтерські проведення з обліку формування резервів за кредитними операціями

№ п/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Сформовано резерв під кредит, наданий іншому банку	7701 «Відрахування на резерви під заборгованість інших банків»	1590 «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями»
2	Сформовано резерв під кредит, наданий юридичній особі / фізичній особі	7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтів»	2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі» 2401 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі»
3	Списано безнадійну заборгованість за рахунок спеціального резерву	1590 «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями» 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі», 2401 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі»	Рахунок обліку безнадійної заборгованості
4	Списано безнадійну заборгованість на позабалансовому рахунку	9611 «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями»	9910 «Контррахунок»
5	Одержано безнадійну заборгованість, яка була списана за рахунок резерву у поточному році	1001 «Банкноти та монети в касі банку», 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»	7701 «Відрахування на резерви під заборгованість інших банків» 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтів»
6	Одержано безнадійну заборгованість, яка була списана за рахунок резерву у минулих роках	1001 «Банкноти та монети в касі банку», 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»	6711 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків» 6712 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам»

Висновок. Отже, досить важливою умовою здійснення банківської діяльності у сфері кредитування є створення резервів під кредитні ризики. Адже саме резерви дають банкам можливість компенсувати неповернені кредити за рахунок акумульованих коштів.

Негативний вплив світової фінансової кризи на банківську систему України сприяв перегляду діючих механізмів виявлення та мінімізації кредитних ризиків. У результаті цього Національний банк України розробив нове положення «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування мож-

ливих втрат за активними банківськими операціями» від 25.12.2012 року, яке вже у більшій мірі відповідає Міжнародним стандартам бухгалтерського обліку та звітності. Використання банками цієї методики дозволить зменшити негативний вплив проблемних кредитів на їх фінансовий стан.

Саме тому формування резервів можна вважати одним із методів зниження кредитного ризику на рівні банку для захисту вкладників, кредиторів та акціонерів. Одночасно резерви за кредитними операціями підвищують надійність і стабільність банківської системи в цілому.

Список літератури:

1. Заруцька О.П. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід: монографія / О.П. Заруцька. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 349 с.
2. Терещенко О.О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці / О. Терещенко // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 9. – С. 4-8.
3. Скаско О. І. Аналіз процедур формування резервів за кредитними операціями / О.І.Скаско, О. Я. Ворожбит // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – Вип. 35. – С. 333-336.
4. Постанова НБУ «Про затвердження положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» № 23 від 25.12.2012 р.
5. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2013 року // Вісник НБУ. – 2013. – № 2 – С. 50.
6. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затверджена Постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р.

Джулий Л. В.

Иващук Л. В.

Хмельницький національний університет

ВНЕДРЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА НАЧИСЛЕНИЯ РЕЗЕРВОВ ПО КРЕДИТНЫМ ОПЕРАЦИЯМ В УЧЕТНУЮ СИСТЕМУ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ БАНКОВ

Резюме

Освещены особенности внедрения международного опыта формирования резервов по кредитным операциям. Осуществлена сравнительная характеристика отечественной методики и методики, построенной на принципах Базеля II. Раскрыт механизм их создания и особенности отражения в учете.

Ключевые слова: кредит, кредитный риск, резервы, Базель II, интегральный показатель.

Juliy L. V.

Ivashchuk L. V.

Khmelnitsky National University

THE INTRODUCTION OF INTERNATIONAL EXPERIENCE ALLOWANCES FOR CREDIT OPERATIONS IN THE ACCOUNTING SYSTEM OF THE UKRAINIAN BANKS

Summary

Peculiarities of introduction of international experience of formation of provisions for credit operations. Comparative the characteristic of the Ukrainian techniques and methods based on the principles of Basel II. The mechanism of their creation and peculiarities of recording .

Key words: credit, credit risk, reserves, Basel II, the integrated indicator.

УДК 657

Духновська Л. М., Казанівська О. Т.

Національний університет харчових технологій

ВИГОДИ ТА РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ АУТСОРСИНГУ ТА АУТСТАФІНГУ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Досліджено питання порядку проведення аутсорсингу та аутстафінгу на підприємствах. Проаналізовано вигоди й ризики при використанні цих схем. Доводиться можливість їх використання в частині надання послуг з бухгалтерського обліку.

Ключові слова: аутсорсинг, аутстафінг, бухгалтерський облік, відповідальність, оптимізація, вигода, ризик, персонал.

Постановка проблеми. Аутсорсинг та аутстафінг є ефективними способами оптимізації роботи підприємства, які давно й успішно застосовуються на Заході і ось уже декілька років запроваджуються до бізнес-середовища в Україні. Аутстафінг доцільно впроваджувати в діяльність вітчизняних підприємств, щодасть змогу знизити ризики, а то й уникнути низки ризиків діяльності персоналу. Основною проблемою використання аутстафінгу є відсутність знань про нього в керівників підприємств.

Бухгалтерський аутсорсинг – напрямок бізнесу, відомий вже і в Україні, а в США та Європі ступінь розвитку даного ринку бухгалтерських послуг дозволяє компаніям спокійно займатися основною діяльністю, передаючи ведення, здачу податкової звітності та інші сегменти бухгалтерського обліку професіоналам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних та вітчизняних авторів провідні позиції в дослідженні можливостей аутсорсингу та аутстафінгу належать таким ученим, як Л.А. Василенко, С.О. Календжян, Ж.-Л. Бравар, Хейвуд Дж. Брайан [2; 3; 5; 6], Т. Девенпорт [7], Р. Строссмен [8], М. Йогеч [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Використання послуг з бухгалтерського

обліку – це можливість не тільки підвищити якість ведення бухгалтерського обліку, але і заощадити на штаті, а виникнення необхідності найму персоналу пов'язане з бажанням підприємств перевести немінучі витрати із статті «Фонд заробітної плати» в статтю «Послуги сторонніх організацій», в той же час в бухгалтерському обліку виникають певні труднощі, пов'язані з віднесенням витрат на так званій «аутсорсинг». Причина або в повній неузгодженості даного поняття із законодавчими нормами, або в повній його відсутності як такого, або просто в невмінні використовувати прийнятні і зрозумілі терміни.

Мета статті. Розкрити сутність аутсорсингу та аутстафінгу як ефективного шляху вирішення проблем, пов'язаних із залученням тимчасового облікового персоналу, визначити основні їх переваги та недоліки.

Виклад основного матеріалу. На Заході послуги з аутсорсингу та аутстафінгу вже здійснюються понад 30 років. У вітчизняних фахівців сьогодні ще немає єдиних підходів до трактування цих понять, також відсутня нормативно-правова база їх регулювання. Тому розглянемо детальніше зміст цих понять.

Аутсорсинг (від англ. *out-sourcing* – зовнішнє джерело) означає передачу підприємством непро-